

Kriminalisering av sexköparen – erfarenheter från Norden

Niina Vuolajärvi

Denna brief undersöker de effekter kriminalisering av sexköp har på sexarbetare och personer involverade i sexhandel, i synnerhet i fråga om sårbarhet inför våld och exploatering. Eftersom många inom sexhandeln i Norden, liksom i många andra länder, är migranter, undersöker denna brief också hur polisens arbete i relation till kommersiellt sex inom den ”nordiska modellen” sammanfaller med invandringspolitiken och hur denna verkställs.

Policy Brief 06/2022

Med efterord av Ines Anttila

Inledning

1999 blev Sverige det första landet att använda kriminalisering av sexköpare som den främsta åtgärden i en bredare politik som syftade till att eliminera efterfrågan på kommersiellt sex. Versioner av det som nu kallas den "nordiska modellen"¹ för sexköpslagstiftning, vilken också kriminaliserar tredje parter, men till synes undviker att kriminalisera dem som säljer sex, antogs snart därefter i Norge och Finland, och åtgärder som fokuserar på att kriminalisera sexköp har beslutats om i Europa och Nordamerika.

Politiken i den nordiska modellen använder radikala feministiska argument om kommersiellt sex som en form av våld mot kvinnor som ett sätt att motivera varför sexhandel måste utrotas. Eftersom kvinnor ses som offer enligt denna ideologi bör de alltså inte straffas ytterligare utan skyddas. Förändringen i lagstiftningen var tänkt att främja jämställdhet mellan könen samt välmående på samhälls- och individuell nivå genom att använda lagen som ett normgivande verktyg som skulle kommunicera till allmänheten att kommersiellt sex inte är acceptabelt.²

Denna brief undersöker hur kriminalisering av sexköp påverkar sexarbetare och personer involverade i sexhandel, i synnerhet i fråga om utsatthet för våld och exploatering. Eftersom över 70 procent inom sexhandeln i Norden – liksom i många andra länder – är migranter, undersöker denna brief också hur polisens arbete i relation till kommersiellt sex inom den "nordiska modellen" sammanfaller med invandringspolitikerna och hur denna verkställs. Slutsatserna denna brief drar är att den nordiska modellen har en negativ inverkan på sexarbetare och personer involverade i sexhandel, och att denna inverkan mångfaldigas när säljarna av sexuella tjänster är migranter. Den förordar att avskaffa straffrättsliga påföljder relaterade till kommersiellt sex mellan samtyckande individer för att bevara integriteten hos personer som är involverade i sexhandel och skydda deras rättigheter.

1. Namn som används på modellen internationellt är: "the Swedish model", "the end demand model", "the equality model", "the neo-abolitionist model" och "the partial decriminalisation model".
2. May-Len Skilbrei and Charlotta Holmström, *Prostitution Policy in the Nordic Region: Ambiguous Sympathies* (Farnham, Surrey ; Burlington, Vermont: Ashgate, 2013).

Studien visar att vi behöver en mer nyanserad förståelse för regleringen av kommersiellt sex, särskilt vad gäller hur politiken kring migration och tredje parter påverkar sexarbetares förhållanden, och röra oss bortom att diskutera förenklade modeller. Studien pekar på att beslutsfattare måste, för att stävja exploatering inom sexhandel och lägga fram framgångsrika åtgärder, ta avstånd från ideologiska ståndpunkter i förhållande till kommersiellt sex och utgå ifrån sexarbetares och personer involverade i sexhandels olika erfarenheter och behov vid utformningen av åtgärder och tjänster.

Slutsatserna baseras på etnografisk forskning som bedrivits i Norden (Sverige, Norge, Finland) under en treårsperiod. Denna inkluderade 210 strukturerade intervjuer med sexarbetare och personer involverade i sexhandel, poliser, socialarbetare och beslutsfattare samt en djupgående analys av politik och lagstiftning.³ En majoritet av de 129 personer som är involverade i sexhandel som intervjuades är cis- och transkvinnor. Dessa representerar de huvudsakliga ursprungsländerna (Östeuropa, Ryssland, Latinamerika, Nigeria, Thailand och de nordiska länderna) och platserna där arbetet äger rum (online/inomhus, gatan, messagesalonger, strippklubbar).

3. Niina Vuolajärvi, "Governing in the Name of Caring: Migration, Sex Work and the 'Nordic Model'" (Rutgers University - School of Graduate Studies, 2021), <https://doi.org/10.7282/t3-xmds-zn24>.

Sammanfattning

Forskningen visar på en diskrepans mellan den ideologiska diskursen som likställer kommersiellt sex med människohandel och exploatering och sexarbetare och personerna som är involverade i sexhandelns verkliga erfarenheter. Bara en minoritet av de som intervjuats – 6 procent – ansåg sig själva ha blivit utsatta för människohandel eller blivit tvingade av någon annan att sälja sex. Avsikten att tjäna pengar uppgavs i de flesta fall som främsta motiv för dem som är involverade i sexhandeln och/eller har migrerat för kommersiellt sex, oavsett deras bild av eller inställning till sexhandeln. Därför drar den här studien slutsatsen att kommersiellt sex måste förstås som en inkomstbringande verksamhet – ett slags informellt arbete. Därför använder det här dokumentet termerna sexarbetare och personer involverade i sexhandel för att referera till personer som säljer sexuella tjänster.

Tvärtemot ramverket för människohandel och den nordiska modellens diskurs kring prostitution som våld, vilket kopplar ihop exploateringsproblematiken med de individuella köparna, finner studien att de besvär folk stöter på inom sexhandeln oftare har att göra med polisarbetets och invandringspolitikens institutionella strukturer, som tillsammans med stigmat relaterat till sexarbete skapar förutsättningar för exploatering och ökar risken för våld.

Trots det uttryckliga syftet att skifta fokus bort från personer som säljer sex är dessa fortfarande polisens huvudsakliga mål. Tvärtemot den allmänna uppfattningen om att försäljning av sex inte kriminaliseras i den nordiska modellen drabbas personer som säljer sex av en *faktisk* kriminalisering i och med den invandringspolitik och finanspolitik som drivs samt hanteringen av tredje parter.

Tvärtemot den allmänna uppfattningen om att försäljning av sex inte kriminaliseras i den nordiska modellen drabbas personer som säljer sex av en *faktisk* kriminalisering i och med den invandringspolitik och finanspolitik som drivs samt hanteringen av tredje parter.

Att kriminalisera sexköparen spelar bara en liten roll i regleringen av kommersiellt sex i regionen, och i stället fungerar det som en rökrida för polisens bestraffande och rasifierande av personer involverade i sexhandel. Polisens arbete är inriktat på migranter och leder ofta till avhysning och utvisning. Trots att de nordiska länderna har avkriminaliserat försäljning av sex är det fortfarande skäl för utvisning enligt deras immigrationslagstiftning.

De nordiska länderna har också en bred lagstiftning vad gäller tredje parter där all medverkan i försäljning av sex är förbjudet, även om det inte är mot ersättning. Hyresvärdar, hotellägare, revisorer, bland andra, kan anklagas för koppleri om de kan kopplas till försäljning av sex. Lagstiftning om tredje parter kriminaliserar också att folk säljer sex tillsammans. Denna typ av brottsbekämpning har lett till en utsatt boendesituation för migranter, vilket kan öka förekomsten av koppleri och tränga personer som är involverade i sexhandel in i allt farligare situationer.

Resultaten av undersökningen visar att majoriteten av de intervjuade – 96 procent – motsätter sig sexköpslagen och stödjer att avskaffa straffrättsliga påföljder vad gäller sexhandel så att försäljning av sex kan organiseras utan att vara straffbart. Motstånd till lagstiftning för partiell avkriminalisering som kriminaliserar sexköp beror framför allt på den faktiska kriminalisering av försäljning av sex som denna politik innebär.

Det var tänkt att sociala tjänster skulle utgöra den grundstomme i den nordiska modellen till vilken sexköpslagen skulle vara ett normgivande supplement. Dessa tjänster har dock inte realiserats, och de intervjuade pekade på en brist på ett verkligt effektivt och omfattande stöd som skulle hjälpa dem hitta andra alternativ till anställning än kommersiellt sex. En klar majoritet av de personer som ägnar sig åt kommersiellt sex är migranter utan permanent uppehållstillstånd och har därför inte tillgång till offentliga tjänster som sociala förmåner och offentlig hälso- och sjukvård. Att tolkningen av kommersiellt sex som ett slags våld mot kvinnor fått spridning i Sverige har lett till ett väldigt litet eller obefintligt utbud av lågtröskelverksamheter när det gäller att testa för könssjukdomar, sjukvård eller juridiska tjänster, vilket betyder att migranter i praktiken utesluts från tillhandahållandet av dessa tjänster.

Huvudmålet med den sorts regleringar som görs utefter den nordiska modellen är att helt utrota kommersiellt sex genom ett polisarbete som bestraffar sexarbetare och personer involverade i sexhandel. Personer som säljer sex och deras behov har ingen central roll i beslutsfattande och tillhandahållandet av tjänster. Studien ger belägg för att den nordiska modellen inte är en modell som bör replikeras, utan snarare ett kontextbaserat regelverk som är utformat för att störa och eliminera den kommersiella sexmarknaden.

Viktiga iakttagelser

1. MAJORITETEN ÄR INTE UTSATT FÖR MÄNNISKOHANDEL OCH HAR INTE TVINGATS IN I SEXHANDELN

Forskningen visar på en diskrepans mellan den ideologiska diskursen om människohandel som fokuserar på exploatering och de verkliga erfarenheterna hos sexarbetare och personer som är involverade i sexhandeln. Bara en minoritet av de som intervjuats – 6 procent – ansåg sig själva ha blivit utsatta för människohandel eller blivit tvingade av någon annan att sälja sex. De allra flesta angav ekonomiska skäl som det främsta motivet till att sälja sex.

För inhemska medborgare är att sälja sex ett sätt att hantera osäkra livssituationer, täcka in luckorna i välfärdsstatens skyddsnät eller bekosta studier eller andra större projekt. I migranternas fall motiveras migrationen av en relativ avsaknad av möjligheter i deras hemländer. Många har en hög rörlighet och reser mellan sin bostadsort och Norden för att sälja sex i kortare perioder. Ofta angavs sexarbete vara ett tillfälligt strategiskt projekt för att förbättra sitt, eller sin familjs, liv. Därav ifrågasätter studien den viktigmiserande och paternalistiska synen på människohandel och fastställer en förståelse för sexarbete som informellt arbete, en form av ekonomisk kapacitet och överlevnad.

2. DEN NORDISKA MODELLEN INNEBÄR EN FAKTISK KRIMINALISERING AV FÖRSÄLJNING AV SEX

Tvärtemot hur det beskrivs och den allmänna uppfattningen om att försäljning av sex inte kriminaliseras i den nordiska modellen drabbas personer som säljer sex av en *faktisk* kriminalisering i och med den invandringspolitik, finanspolitik som drivs och hanteringen av tredje parter. Även om åtgärderna i den nordiska modellen skulle avkriminalisera försäljningen av sex regleras denna i och med invandringspolitiken. I Sverige och Finland kan försäljning av sex vara skäl för utvisning och vägran att tillåta inresa för migranter som inte har permanent uppe-

hållstillstånd och kommer från ett land utanför EU/EES. Sverige har även utvisat EU-medborgare på grund av att de sålt sex. I norsk immigrationslagstiftning finns bestämmelser som ger poliser rätt att förhöra, utvisa och kontrollera sexarbetande migranter.⁴

I Sverige, Norge och Finland finns också omfattande reglering av tredje partsinvolvering⁵, vilken kriminaliserar all medhjälp försäljningen av sex, vare sig den är av exploaterande art eller inte. Även i en situation där den som medverkar inte använder tvång eller tar ersättning är medhjälp olagligt.⁶ Vanliga hyresvärdar eller hotellägare kan anklagas för koppleri om försäljning av sex äger rum i deras lokaler. I Sverige och Norge använder polisen lagstiftning om tredje parter för att avhysa sexarbetare och personer involverade i sexhandel från sina lägenheter.

3. DEN NORDISKA MODELLEN SKYDDAR INTE PERSONER INVOLVERADE I SEXHANDEL

Lina, en latinamerikansk transkvinna, beskrev hur den faktiska kriminaliseringen av dem som säljer sex påverkar sådana som henne:

Den här lagen säger emot sig själv. De låter dig liksom arbeta, men de kontrollerar dig – i slutändan tvingar de dig att inte arbeta. [...] De säger att du får arbeta, men man får inte arbeta i en lägenhet för då är ägaren en brottsling. Man får inte arbeta i ett hotell för då är hotellet en brottsling. [...] Här kan man inte ringa polisen om man hamnar i knipa, om någon är våldsam, rånar dig eller något. [...] Om du är utlänning kanske polisen skickar ut dig ur landet.

Citatet ovan demonstrerar väl vad studien har iakttagit. De främsta skälen de intervjuade gav till att de motsätter sig kriminalisering av sexköp var säkerhetsrelaterade, då det förskjuter sexhandeln in i den illegala sfären, vilket gör att arbetarna kan förnekas tillgång till socialt och juridiskt skydd, varpå deras arbete bli allt farligare. De ville kunna sälja sex i säkerhet, fritt från polisens trakasserier och utan att bli behandlade som brottslingar eller stigmatiseras på andra vis.

4. Synnøve Økland Jahnsen and May-Len Skilbrei, "Norway," in *Assessing Prostitution Policies in Europe* (London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2018).

5. Med termen tredje parter syftar jag på personer som på något sätt organiserar eller underlättar kommersiellt sex – personer som är "tredje parter" (i relation till säljare och köpare).

6. Jahnsen and Skilbrei, "Norway"; Petra Östergren, "Sweden," in *Assessing Prostitution Policies in Europe* (London & New York: Routledge, 2018); Niina Vuolajärvi et al., "Finland," in *Assessing Prostitution Policies in Europe* (London: Routledge, 2018), 199–212.

3a. Säkerhets- och hälsorisker

Kriminalisering av sexköp försvårar sexarbetares säkerhetsstrategier och gör det svårt att screena kunder. På gatorna jäktar kunder på förhandlingen, de vill flytta transaktionen bort från gatan. De undviker vanligtvis också allmänna platser som hotell, vilka är säkrare för de som säljer sex än att gå till platser som kunden har valt ut. En sexarbetande migrant i Sverige beskrev situationen så här:

Eftersom kunderna vill röra sig allt längre bort från gatan och göra det i sina hem tar det mig här sex timmar att på gatan tjäna vad jag hade kunnat tjäna på en timme på andra ställen [i andra länder]. Det skiftar maktpositionen. Jag måste fokusera på att få dem att känna sig säkra.

I Sverige och Norge rapporterar personer involverade i sexhandeln att de har utsatts för trakasserier av polisen, aggressivt polisarbete och en generell kollaps av relationen med polisen. De intervjuade rapporterade förekomst av påträngande övervakning och utfrågning av personer inom sexhandeln samt att de blandade sig i hotellens och bokningsföretagens verksamheter och rörde sexarbetarnas identiteter för dessa.

Freija, 40 år, som vid 18 års ålder hade börjat sälja sex för sin överlevnad, och vars erfarenheter inom sexhandeln hade varit traumatiska, berättade hur besviken hon var på lagstiftningen:

Politikerna lovade guld och gröna skogar när de införde sexköpslagen. [...] Lagen var tänkt att skydda kvinnor och rikta in sig på kunder och hallickar. Men i verkligheten är det inte så. Många upplever att polisen jagar dem på gatorna. Återigen är det kvinnorna som blir den utsatta parten.

Eftersom kunderna vill röra sig allt längre bort från gatan och göra det i sina hem tar det mig här sex timmar att på gatan tjäna vad jag hade kunnat tjäna på en timme på andra ställen [i andra länder]. Det skiftar maktpositionen. Jag måste fokusera på att få dem att känna sig säkra.

Lagen var tänkt att skydda kvinnor och rikta in sig på kunder och hallickar. Men i verkligheten är det inte så. Många upplever att polisen jagar dem på gatorna. Återigen är det kvinnorna som blir den utsatta parten.

Motvillighet att vända sig till polisen är ett stort problem. De som jobbar inom sexhandeln sa att en effekt av den faktiska kriminaliseringen av personer som säljer sex var att de blev rädda att kontakta polisen när de hade utsatts för ett brott.

Kriminalisering av sexköp försvagar sexarbetares förhandlingsposition med kunder och tvingar dem att rucka på sina säkerhetsstrategier. Detta gör att de utsätts för våld och driver dem till att arbeta på okända platser, vilket ökar tiden de måste lägga på kunderna.

3b. Uteslutning från samhället

Trots att man uttryckligen efterlyste att de kriminaliserande åtgärderna i den ursprungliga sexköpslagstiftningen skulle åtföljas av investeringar i det sociala sköt inte den svenska staten till några extra medel åt sociala tjänster som skulle hjälpa personer involverade i sexhandel när lagen introducerades 1999. I stället investerade Sverige i brottsbekämpning, kunskapsproduktion och normförändring kring kommersiellt sex.⁷ Med andra ord fokuserade "modellen" främst på polisarbete snarare än att ta fram sociala tjänster som var specialiserade på personer involverade i sexhandel.

7. Mellan 1999 och 2010 sköt Sverige till 9,3 miljoner EUR (77 miljoner SEK) polisens brottsbekämpning och 2,4 miljoner EUR (20 miljoner SEK) till Socialstyrelsen för att utveckla sitt arbete med våld mot kvinnor (i vilket kommersiellt sex inkluderas) och för att bevaka utvecklingen av kommersiellt sex i Sverige. Socialstyrelsens arbete har fokuserat på kunskapsproduktion och kompetensutveckling för tjänstemän och personer som jobbar inom vården och socialtjänsten genom vägledande manualer och utbildningar. Ola Florin, "A Particular Kind of Violence: Swedish Social Policy Puzzles of a Multipurpose Criminal Law," *Sexuality Research and Social Policy* 9, no. 3 (September 2012): 269–78, <https://doi.org/10.1007/s13178-012-0086-1>; Government of Sweden, "Regeringens Proposition 1997/98:55 Kvinnofrid," 1998, <https://www.regeringen.se/contentassets/1733625e719c43b28f073fa9cdec90f2/kvinnofrid-prop.-19979855>; Anna Skarhed, *Förbud mot köp av sexuell tjänst: en utvärdering 1999 - 2008; betänkande* (Stockholm: Fritzes, 2010).

Att tolkningen av kommersiellt sex som ett slags våld mot kvinnor har fått spridning i Sverige bidrar till den påföljande bristen på tjänster för skademinskning⁸ i Sverige. Det finns ett väldigt litet eller obefintligt utbud av lågtröskelverksamheter när det gäller att testa för könssjukdomar, sjukvård eller juridiska tjänster, och ingen av de statliga tillhandahållarna marknadsför sina tjänster på andra språk än svenska, trots att en majoritet av sexarbetarna i regionen är migranter.

Att prioritera behandlingsstöd på bekostnad av tjänster för skademinskning betyder också att personer involverade i sexhandel har svårare att få tillgång till specialiserad vård och juridiska tjänster, och står utan stöd när de blir utsatta för brott.

En betydande majoritet av de personer som ägnar sig åt i kommersiellt sex i Norden är migranter utan permanent uppehållstillstånd och har därför inte rätt till offentliga tjänster som sociala förmåner och offentlig hälso- och sjukvård. En svensk socialarbetare beskriver här klyftan mellan inhemska medborgare och utlänningar när det gäller tillgången till offentliga tjänster i Sverige:

Om [en inhemsk medborgare] vill ha hjälp kan hon få det genast. En plats att bo, mat, hjälp med sitt drogmissbruk – allt inom vården. Det finns många fler möjligheter. Vi har ingenting för de andra [utlänningar]. Om de har tur kan vi förse dem med en biljett tillbaka till Rumänien. Så det är inte lätt. De har det inte lätt.

Språkbarriärer bidrar tillsammans med bristen på lågtröskelverksamheter till att migranter exkluderas från stödfunktioner i Sverige. Dessutom pekade personer involverade i sexhandel i alla tre länderna ut en brist på ett verkligt effektivt och omfattande stöd som skulle hjälpa dem hitta andra anställningsalternativ än kommersiellt sex.

3c. Ökat stigma

För sexarbetare och personer involverade i sexhandel är stigma en av de främsta katalysatorerna för våld och exkludering. Den här studien visar hur spridningen av det att kommersiellt sex i Sverige förstås som ett slags våld mot kvinnor bidrar till en ökad upplevelse av stigma, marginalisering och diskriminering. I Sverige och Norge,

8. Lågtröskelverksamheter åsyftar tillgängliga, användarcentrerade tjänster som inte kräver tidsbokning eller identifikation.

där en fullständig kriminalisering av sexköp tillämpas, redogör sexarbetare och personer involverade i sexhandel större exkludering och utsatthet än i Finland, och stigmat är som värst i Sverige.

I Sverige finns en stark konsensus om att kommersiellt sex innebär exploatering och ett hinder för jämställdhet mellan könen och att det centrala i prostitutionsfrågan bör vara att motverka mäns efterfrågan. Den här normförändringen figurerar i nationella opinionsundersökningar som utförts före och efter det att sexköpslagen hade antagits. 1996 var 32 procent av svenskar för att kriminalisera sexköp. 2012 var andelen 65 procent. En liknande ökning av negativa inställningar syns när det gäller försäljning av sex. 1996 ansåg 30 procent av svenskar att försäljning av sexuella tjänster borde kriminaliseras, medan 52 procent ansåg att det skulle förbjudas enligt lag 2012. Dessutom har Sveriges normgivande kampanjer mot kommersiellt sex förstärkt bilden av sexarbetare som offer och psykiskt skadade. Enligt studierna anser att 82 procent att sexarbete är skadligt för dem som ägnar sig åt det.⁹

Med andra ord: även om lagen och diskurserna kring kommersiellt sex som våld har skapat en ny stigmatiserad grupp – sexköparna – flyttades inte stigmat bort från personer involverade i sexhandel utan förstärkte det snarare.

3d. Ekonomisk marginalisering

I Sverige och Norge är inkomst från kommersiellt sex beskattningsbar, men då det inte ses som "legitimt" arbete finns det inga officiella direktiv från skattemyndigheterna angående skattedeklaration. De intervjuade angav att de hade blivit utredda av myndigheterna varpå de beskattats tungt.

På grund av den breda definitionen av koppleri anger sexarbetare att de inte har möjlighet att öppna bankkonton eller anlita revisorer. De otydliga beskattningsförhållandena och det att de bortses från i finanspolitiska åtgärder skadar sexarbetare och underblåser deras marginalisering då det är svårt att organisera sexarbetet på lagligt vis.

9. Jari Kuosmanen, "Attitudes and Perceptions about Legislation Prohibiting the Purchase of Sexual Services in Sweden," *European Journal of Social Work* 14, no. 2 (June 2011): 247–63, <https://doi.org/10.1080/13691451003744341>; Carl Göran Svedin et al., *Prostitution i Sverige. kartläggning och utvärdering av prostitutionsgruppernas insatser samt erfarenheter och attityder i befolkningen* (Linköping: Linköping University Electronic Press, 2012), <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-75383> Fulltext från Linköping University Electronic Press.

4. MIGRANTER DRABBAS OPROPORTIONERLIGT HÅRT

4a. Rasifierande profilering av sexarbetande migranter

Polisarbetet i relation till kommersiellt sex fokuserar i Norden på migranter. I synnerhet på icke-vita. De flesta inhemska medborgare (som tas för att vara vita) har aldrig haft kontakt med polisen, men för icke-vita migranter, i synnerhet nigerianer, var detta en vanlig företeelse.

Trots att försäljning av sex är avkriminaliserat i Sverige, Norge och Finland är det i praktiken kriminaliserat för migranter, då försäljning av sex är skäl för utvisning och vägran att tillåta inresa för dem som kommer från ett land utanför EU/EES. Medan kunder utreds och annat polisarbete kring kommersiellt sex sker utvisas personer som säljer sex av polisen. På grund av hotet om utvisning var utlänningar rädda för att kontakta polisen även om de kommit in i landet på lagligt vis. Som en nigeriansk sexarbetare med uppehållstillstånd i Spanien konstaterade:

Här är vi rädda för polisen. Jag har press på mig. Om man går på gatan här gör de ibland kontroller, de kollar din legitimation. Okej, du är från Spanien. De säger du måste åka och köpa en biljett. Då måste åka tillbaka dit du kom ifrån. Du måste åka tillbaka till Spanien eller Italien, eller varifrån man nu kom. De kommer att porta den personen från att komma tillbaka i fyra till fem år. Det är därför vi är rädda.

Sexarbetare kan också vägras inresa vid gränsen eller trakasseras med sexuellt laddade utfrågningar eller kroppsvisitationer. Tillsammans med polisinsatser som riktar sig mot migranter som säljer sex har detta lett till en tvådelad reglering av inhemska och utländska sexarbetare och skapar "dubbla" marknader där migranter arbetar under mer informella och osäkra förhållanden.

Polisens rasifierande blir tydligt när man till exempel tittar på den finska utvisningsstatistiken 2012–2014 som baserades på misstanke om försäljning av sex. Trots att ryssar är mer numerära än nigerianer i klubbvärlden och på gatan utgjorde nigerianer som bor i ett annat EU-land 70 procent av utvisningarna, jämfört med 30 procent av ryssar på turistvisum som är "lika utvisningsbara" tredjelandsmedborgare.

4b. Utvisning som ett abolitionistiskt verktyg

I de nordiska länderna är beskyddet av offer för människohandel knutet till den straffrättsliga processen och samarbete med brottsbekämpning. I fall där de inte samarbetar, eller om polisen inte har tillräckliga bevis för att gå vidare med utredningen, erbjuds de inte beskydd och kan utvisas.

I Sverige har offer för människohandel inte rätt till permanent uppehållstillstånd. När utredningen avslutas repatrieras offret automatiskt. I Finland och Norge kan offer för människohandel ansöka om permanent uppehållstillstånd, men tillstånden är inte automatiska. Särskild utsatthet måste påvisas och det kan krävas en formell asylansökan.¹⁰

Svenska myndigheter ser avvisning av migranter som ägnar sig åt kommersiellt sex, oavsett om de är offer för människohandel eller inte, som en "konkret brottsförebyggande åtgärd".¹¹ Politiker har hävdad att utfärdande av permanenta uppehållstillstånd till offer för människohandel kan uppmuntra irreguljär migration och därmed bidra till människohandel snarare än att minska den.¹²

Svenska poliser återger dessa resonemang när det diskuteras utvisning av migranter som säljer sex. En manlig högre polistjänsteman i Stockholm som arbetar med prostitution och människohandel på statlig nivå i Sverige berättigar utvisningar som ett sätt att förebygga människohandel och prostitution: "Tyvärr förhindrar det [utvisning] också det [människohandel/prostitution] lite grann. Eftersom människohandelsfall tar så lång tid måste vi ibland använda utlänningslagen."

10. Anette Brunovskis, "Special Rights within Universal Welfare: Assistance to Trafficking Victims in Norway," *Journal of Comparative Social Work* 11, no. 1 (January 4, 2016), <http://journal.uia.no/index.php/JCSW/article/view/359>; Venla Roth, *Defining Human Trafficking and Identifying Its Victims: A Study on the Impact and Future Challenges of International, European and Finnish Legal Responses to Prostitution-Related Trafficking in Human Beings* (Leiden ; Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2012).

11. Parliamentary Ombudsman, "Justitieombudsmännens Ämbetsberättelse 2013/14:JO1." (Vällingby: Elanders, 2013), 356, <https://data.riksdagen.se/fil/7A1FBF14-36D0-4EA3-B27F-6F0E602A6B44>.

12. Yvonne Svanström, "From Contested to Consensus: Swedish Politics on Prostitution and Trafficking," in *Feminism, Prostitution and the State: The Politics of Neo-Abolitionism*, ed. Eilis Ward and Gillian Wylie (London ; NewYork, NY: Routledge, Taylor & Francis Group, 2017), 38..

5. REGLERING AV TREDJE PARTER SKADAR SEXARBETARE OCH PERSONER INVOLVERADE I SEXHANDEL

Polisen använder lagstiftning om tredje parter för att inleda tvångs-avhysningar av personer som säljer sex genom att hota hyresvärden eller hotellägaren med koppleriåtal. Lagstiftning om tredje parter förhindrar också sexarbetare från att arbeta tillsammans eller att hjälpa varandra i sin verksamhet samt att förse varandra med ömsesidigt beskydd. Som en polis i Sverige förklarade:

Om man hyr ut till en prostituerad kan man bli anklagad för koppleri. Vad vi gör är att vi lämnar en lapp till hyresvärden som beskriver vilken typ av aktivitet som pågår i deras lägenhet och vad som har hänt [varför polisen har varit där]. Vi nämner också på lappen att om vi kommer upp igen, om det händer igen, så kommer de att bli förhörda om koppleri. I det läget sparkar hyresvärdarna ut kvinnorna.

Sexarbetare har också angett att folk använder sexarbeters rädsla för att bli vräkta och utvisade som ett sätt att utpressa dem.. En latinsamerikansk eskort förklarade läget i Sverige så här:

Personen som var ansvarig för huset kontaktade mig, sa till mig: "Du bor i mitt hus." Ha sa till mig att jag måste göra honom en gratistjänst, annars skulle han anmäla mig.

Polisen i Sverige och Norge har utvecklat ett samarbete med hotell och företag som hyr ut korttidsboende för att upptäcka kommersiellt sex som sker i deras lokaler, och förlägger därmed polisarbete på tredje parter. En svensk polis förklarar det så här:

Vi har tagit fram e-kurser för hotellen som de kan använda för att utbilda sin personal. Då ringer de ringer oss, eller också kastar de ibland ut dem [kvinnorna], eftersom vi inte alltid kan komma. Då kastar de ut dem.

I Sverige och Norge har det här resulterat i en ohållbar bostadssituation för sexarbetare, och då särskilt migranter. En brist på tillgång till lagligt boende betyder att många tvingas söka sig till informella arrangemang där de kan bli utnyttjade. Där de som hyr ut boendet vet att lägenheten används för att sälja sex och kan då kräva högre ersättning för den. Med andra ord kan ett aktivt genomdrivande av kopplerilagen och ett uteslutande från lagliga sätt att hyra boende kan i själva verket leda till en ökning av koppleri och tvinga in personer i, snarare än att leda dem bort från, arrangemang där de blir utnyttjade.

Slutsatser

Den här studien ifrågasätter tanken om att sexköpslagen är en modell som fokuserar på att bestraffa dem som köper sex och människohandlare och beskyddna personer involverade i sexhandel, och att den kan överföras till andra länder och kontexter. En av de mer betydande iakttagelserna som den här studien gjort är att kriminalisering av sexköparen bara spelar en liten roll i regleringen av kommersiellt sex i Norden.

Att utrota kommersiellt sex genom att störa marknaden har blivit polisarbetets huvudsakliga mål. Detta polisarbete utförs framför allt via sexarbetare och personer involverade i sexhandel och gör så att de lättare utsätts för våld och exploatering.

Studien visar att vi behöver en mer nyanserad förståelse för regleringen av kommersiellt sex, särskilt vad gäller hur politiken kring migration och tredje parter påverkar sexarbetares förhållanden, och röra oss bortom att diskutera förenklade modeller. Studien pekar på att beslutsfattare måste, för att stävja exploatering inom sexhandel och lägga fram framgångsrika åtgärder, ta avstånd från ideologiska ståndpunkter i förhållande till kommersiellt sex och utgå ifrån sexarbetares och personer involverade i sexhandels olika erfarenheter och behov vid utformningen av åtgärder och tjänster.

beslutsfattare måste, för att stävja exploatering inom sexhandel och lägga fram framgångsrika åtgärder, ta avstånd från ideologiska ståndpunkter i förhållande till kommersiellt sex och utgå ifrån sexarbetares och personer involverade i sexhandels olika erfarenheter och behov vid utformningen av åtgärder och tjänster.

Huvudsakliga rekommendationer

Studien visar att vi behöver en mer nyanserad förståelse för regleringen av kommersiellt sex, särskilt vad gäller hur politiken kring migration och tredje parter påverkar sexarbetares förhållanden, och röra oss bortom att diskutera förenklande modeller mot att inkludera inlägg från sexarbetare och personer som är involverade i sexhandeln.

För att motverka den nordiska modellens skadeverkning och sexhandels skadeverkning i allmänhet rekommenderas med denna skrift följande åtgärder:

1

Att avskaffa straffrättsliga påföljder relaterade till kommersiellt sex mellan samtyckande individer är det första steget mot att värna om säkerheten, integriteten och rättigheterna hos personer involverade i sexhandel:

- Avkriminalisera försäljning och köp av sex för att verkligen kunna sätta personer involverade i sexhandels säkerhet främst.
- Avskaffa straffbara förbud som rör icke-exploaterande tredje parter.

2

Förändra invandringspolitiken:

- Avskaffa försäljning av sex som skäl för utvisning och vägran att tillåta inresa.
- Inför ett ovillkorligt beskydd för offer för människohandel. Det är nödvändigt att se till att den som har fått status som offer för människohandel befrias från straffrättsliga åtgärder och garanteras uppehållstillstånd.
- Skapa lagliga vägar för migration och tillgång till formella arbetsmarknader för migranter i syfte att minska exploateringen och erbjuda tillgång till andra försörjningsmöjligheter.

3

Utgå ifrån sexarbetare och personer involverade i sexhandel vid utformning av politik och tjänster:

- Inkludera personer som är involverade i sexhandel vid utformningen av politik och tjänster.
- Lågtröskelverksamheter inom vård, juridik och sociala tjänster med skademinskning som prioritet.
- Program för utbildning som leder till anställningar bortom kommersiellt sex som ger en lön som går att leva på.
- Inkluderande tjänster som representerar de personer som använder sig av tjänsterna – deras olika erfarenheter, orsaker till att de trätt in i sexhandeln, språk, etniciteter, kön och sexualiteter.
- Finansiering ska i första hand gå till organisationer som utgår ifrån, leds av och anställer personer med egna erfarenheter av sexhandel.

4

Erkänn sexarbete som näringsverksamhet. Den här studiens iakttagelser visar att personer som säljer sex har svårt att styra upp sina liv utan att riskera bestraffning på platser där försäljning av sex inte räknas som en typ av förvärvsarbete.

- Sexarbetare måste kunna registrera sig som ensamföretagare om de så önskar och ges tydlig vägledning i hur skatter ska betalas.
- Det bör dock inte avkrävas att man registrerar sig då försäljning av sex är en tillfällig överlevnadsstrategi för många.

Efterord

Ines är ett namn jag har valt att kalla mig själv, Anttila är ett efternamn jag har ärvt av min man, och jag har fått äran att författa förordet till Vuolajärvis policy brief *Kriminalisering av sexköparen – erfarenheter från Norden*. Jag är projektledare för Sexperterna-Sexwork, en projektavdelning inom RFSL Stockholm som fokuserar på riskförebyggande åtgärder, skademinimering och sexuell hälsa för hbtqi-män och transpersoner som har sex mot ersättning. RFSL Stockholm är en lokalavdelning av Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter, en ideell organisation som grundades 1950. Förutom det är jag sociolog med en masterexamen i genusvetenskap från Lunds universitet, och mina forskningsområden inkluderar sex mot ersättning, kvinnor med transexfarenhet och migration. En forskningsartikel jag nyligen har publicerat är *Keeping Up with the Transition: Sex for Compensation and Women with Asylum and Transgender Experiences in Sweden*.

Jag har gått med på att ställa mig bakom Niinas policy brief i egenskap av någon som har kunnat vara i ständig kontakt, och ständigt kunskapsutbyte, med personer som har sex mot ersättning. Detta yrkesmässigt, akademiskt och personligen genom min aktivism, där queera migranter spelar en avgörande roll. Vuolajärvi kom fram till att 70 % av folk inom sexhandeln i Norden är migranter. En stor andel av dem jag mött inom sexhandeln i Sverige är varken vita, cis eller heterosexuella. Många saknar uppehållstillstånd, men något som även de som inte gör det har gemensamt är upplevelser av otrygghet, rädsla och osäkerhet när de ägnat sig åt sex mot ersättning. Till grund för dessa upplevelser ligger erfarenheter som att inte kunna anmäla våldshandlingar och övergrepp på grund av rädsla att bli utvisade, att sakna tillgång till sjukvård i akuta situationer, att bli personer som lever med hiv eftersom de inte är i ett läge där de kan förhandla med sexköparen om att använda kondom och att inte få tillräckligt socialt och psykologiskt stöd från statliga myndigheter.

De 129 personer med erfarenhet av sex mot ersättning som Niina intervjuade beskriver i stor utsträckning samma upplevelser som de personer jag har fått träffa under mitt sju år långa yrkesmässiga engagemang för queera migranter i Sverige. Slutsatsen av detta blir att denna företeelse endast kan förstås som en fråga som bottnar i dessa personers säkerhet och integritet, något som inte är förhandlingsbart. Därför skulle jag vilja använda mig av detta utrymme för att föra fram ett perspektiv som ligger utanför den ideologiska debatten "för sexarbete eller emot prostitution" som ramar in diskussionen om hur olika regeringar tacklar frågan om sex mot ersättning i sina respektive länder. Jag anser att det faktum att hbtqi-personer ägnar sig åt sex mot ersättning i Sverige med risk för liv och säkerhet sträcker sig bortom politik, ideologi och åsikter hos personer som inte tillhör denna utsatta grupp.

När jag flyttade till Sverige år 2016 kändes det som att jag befann mig i ett land som drabbats av ett kollektivt förvirringstillstånd, i vilket allt sexarbete likställs med människohandel och alla andra perspektiv ofta betraktas som antifeministiska. Att sexarbete är arbete eftersom det är en informell arbets- och inkomstgenererande sysselsättning, fastän det inte erkänns som en laglig sysselsättning i Sverige, är en kontroversiell ståndpunkt. I Niinas forskning, som innefattar personer med erfarenhet av sex mot ersättning i Norden, uppger 96 % av deltagarna att de motsätter sig den nordiska modellen, eller kriminaliseringen av sexköparna, eftersom den försätter dem i en otrygg och utsatt situation. I stället för att lyssna på dessa människor envisas vissa politiker och regeringsföreträdare med att ägna sig åt *Swedesplaining*, det vill säga förklara för dessa personer att deras val inte är något val, utan en kränkning som innebär att de blir våldtagna utan att inse det själva. Om de säger sig vara nöjda med sitt val ifrågasätts det om de är tillräckligt

nöjda. Detta fenomen bär likheter med det missionärsarbete som deras svenska förfäder bedrev på den afrikanska kontinenten, med den skillnaden att de som frivilligt ägnar sig åt sex mot ersättning inte ses som tillräckligt intelligenta för att förstå vad de gör, inte tillräckligt välvårdade för att utgöra en del av samhället i stort och i behov av att disciplineras för den goda sakens skull. I stället för att ta deras perspektiv som utgångspunkt för politiskt beslutsfattande och se till att offentliga tjänster tillhandahålls dem som ägnar sig åt sexarbete lämnas dessa människor utanför. Deras åsikter koloniserar, deras handlingar ses som ociviliserade och deras kroppar som oanständigt exponerade.

I denna brief granskar Niina Vuolajärvi den utsatthet som påtvingas personer som ägnar sig åt sex mot ersättning och hur denna utsatthet förstärks av en invandringspolitik som riktar in sig på de mest oskyddade delarna av samhället i Sverige, Finland och Norge. Resultaten visar att de flesta personer inom sexhandeln inte är offer för människohandel och inte har tvingats in i den. Själv har jag alltid funnit det kränkande och respektlöst gentemot alla offer för sexuellt utnyttjande och människohandel att de ska behöva likställas med personer som frivilligt väljer att ägna sig åt sex mot ersättning. Emellertid är den process, inom vilken dessa grupper likställs, en helt normaliserad och stabil del av det kollektiva förvirringstillstånd jag beskrev tidigare, det förvirringstillstånd som den svenska feministiska rörelsen befinner sig i. Denna process har pågått sedan 1999, då den nordiska modellen infördes. Dessutom visar Niinas forskningsresultat att sexarbete utgör en grund för utvisning av personer som är papperslösa eller bor i Norden med tillfälligt uppehållstillstånd. Medan syftet med den nordiska modellen är att skydda personer som ägnar sig åt sex mot ersättning, innebär den paradoxalt nog att dessa personer blir mer utsatta eftersom de inte

kan förhandla om villkoren med sexköparna. Varje potentiellt villkor en sexarbetare kan vilja uppställa för att garantera sin säkerhet kan avfärdas med meningen: *Jag bestämmer här eftersom jag är den som begår ett brott*. Den formuleringen hör man ofta från manliga sexköpare. Låter inte det ganska patriarkalt i öronen på en feministisk regering, som Sverige påstår sig ha? Eller påstod sig ha, om man ser till den senaste tidens politiska utveckling. Rädslan att förlora en ängslig sexköpare ger dem ofta inget annat val än att gå med på allt.

Inget annat väl än att offra sin säkerhet och integritet, fastän de lovades bådadera.

Tillåt mig att förtydliga: kvinnor fick löften och förrådes, medan queermän och transpersoner aldrig betraktades som en del av initiativet till att börja med.

De blir objektifierade, inte för att de objektifierar sig själva och sina kroppar utan för att den nordiska modellen förvandlar dem till objekt utan röster, rättigheter eller rörelsemöjligheter.

Niina Vuolajärvis forskning åstadkommer det motsatta.

Ines Anttila
Projektledare, Sexperterna-Sexwork
RFSL Stockholm

Ines.anttila@stockholm.rfsl.se

Om författaren

Dr Niina Vuolajärvi är lektor i internationell migration vid European Institute. Hennes tvärvetenskapliga forskning ligger inom områdena migration, feministisk forskning och socialrätt.

Niina tog sin doktorsexamen i sociologi vid Rutgers University 2021. Innan lektorstjänsten på LSE jobbade hon som forskarassistent vid New School Zolberg Institute of Migration and Mobility.

This is brief 06/2022 in the LSE Women, Peace and Security Policy Brief Series.

The Centre for Women, Peace and Security Policy Brief Series presents policy analysis and recommendations arising from academic research and practice in the global field of women, peace and security.

lse.ac.uk/wps + blogs.lse.ac.uk/wps + [@LSE_WPS](https://twitter.com/LSE_WPS)

THE LONDON SCHOOL
OF ECONOMICS AND
POLITICAL SCIENCE ■

CENTRE FOR WOMEN, PEACE + SECURITY

Forskning vid LSE ■

Centre for Women, Peace and Security
London School of Economics
and Political Science
Houghton Street
London WC2A 2AE

women.peace.security@lse.ac.uk

lse.ac.uk/wps + blogs.lse.ac.uk/wps + [@LSE_WPS](https://twitter.com/LSE_WPS)